

BMP 2015: goede deelname, wisselende resultaten

Het 32e veldseizoen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) leverde veel moois op, maar ook verontrustende zaken. De deelname aan het project was prima. Enkele in agrarisch gebied broedende of diep in Afrika overwinterende soorten deden het slechter dan ooit. Daar staan verschillende soorten tegenover die het juist goed verging, waaronder opvallend veel bosvogels.

Geen dip in deelname

Mooi was zeker de score van 1996 getelde proefvlakken. De verwachting was dat het laatste Atlas-veldejaar tot een lager aantal BMP-tellingen zou leiden. Hoewel inderdaad sommige trouwe tellers een jaartje oversloegen, nam het totaal aantal getelde proefvlakken toe met meer dan 100. De introductie van digitale veldinvoer speelt daarbij ongetwijfeld een rol, maar ook atlassers die al klaar waren met hun blokken en nu overstapten naar het BMP hielpen een handje. Hoe dan ook: wat een prettige verassing!

Naast alle BMP-data zijn de gegevens van de puntmeetnetten in stedelijk gebied (MUS) en agrarisch gebied (MAS) in de trend verwerkt. Voor het MAS is dat de eerste keer. Dit project richt zich vooral op grootschalig akkerland en heeft veel meetpunten in Groningen en Flevoland.

Regionale deelname

In 8 van de 20 districten werden meer dan 100 proefvlakken geteld, met het vasteland van Zuid-Holland en Friesland binnendijks als uitschieters (figuur 1, 2). Minder florissant staat het ervoor in Flevoland, Zuid-Limburg, de Achterhoek en Twente. Mede dankzij gerichte werving nam het aantal plots in de Achterhoek wel met 65% toe ten opzichte van het voorgaande jaar. Ook in Twente, Overijssel-West, Utrecht, Zeeland en de Waddeneilanden werd tenminste een kwart meer aan proefvlakken geteld dan in 2014. Een fikse afname viel alleen in noordelijk Noord-Holland te bespeuren, maar dat komt vooral doordat heel Alkmaar in 2014 geteld werd, niet echter in 2015.

Regelmatig tellen is essentieel voor het BMP. Daarom hebben we gekeken of de in 2015 getelde proefvlakken tenminste eenmaal in de drie eeraan voorafgaande jaren onderzocht zijn. In de meeste districten bleek dat voor meer dan 75% van de proefvlakken het geval, in Noord-Limburg zelfs voor alle in 2015 getelde proefvlakken! In Groningen binnendijks, Overijssel-West, de Achterhoek en Zeeland werd meer dan een kwart van de in 2015 onderzochte proefvlakken niet geteld in 2012-14.

Op de kaart (figuur 1) gaan we nog een stap verder terug en is voor alle in 2015 getelde proefvlakken vermeld hoe vaak ze in de periode 2006-15 geteld zijn. Belangrijke clusters in de duinstreek, Zuidwest-Drenthe, de Veluwezoom en Midden-Limburg (Nederweert) springen er goed uit. Verspreid over het land duiken eveneens prima bemonsterde gebieden op als de Deelen, de Onlanden, het Bargerveen, de Engbertsdijkvenen, de Biesbosch, de Grevelingen en Saeftinghe.

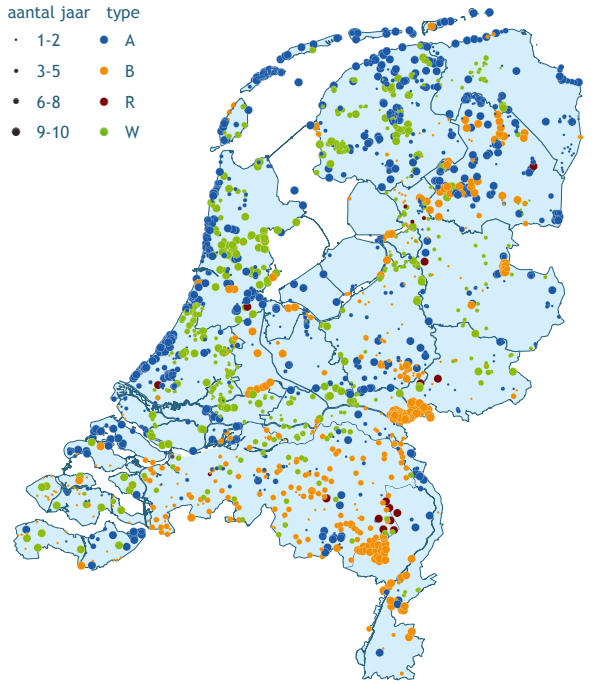
Weersomstandigheden

De winter van 2014/2015 was licht wisselvallig en bepaald niet streng. December en januari verliepen ronduit zacht en vaak wat onstuimig, terwijl februari een frisser en zonniger verloop kende. Strenge vorst kwam niet voor en sneeuw van betekenis viel alleen op enkele dagen in het midden en zuiden van het land.

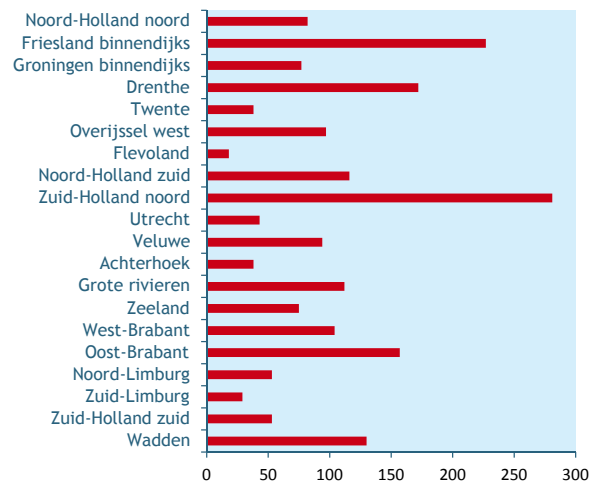
Het voorjaar was koel en zonnig. We beleefden een van de zonnigste aprilmaanden sinds de start van de metingen, maar het was wel aan de frisse kant. In mei bleef de temperatuur achter bij het gemiddelde, met name in het noorden. De hoeveelheid neerslag in de periode maart-mei was duidelijk lager dan gemiddeld (130 mm versus 173 mm), in het bijzonder in de kustprovincies. In juni wisselden warm en koel weer elkaar af, maar de hoeveelheid neerslag was opnieuw onder het gemiddelde.

aantal jaar type

- 1-2   • A
- 3-5   • B
- 6-8   • R
- 9-10   • W

Figuur 1. Overzicht van de in 2015 onderzochte proefvlakken, met onderscheid per BMP-type. Blauw= Alle soorten (A), Oranje = Bijzondere soorten (B), Rood = roofvogels (R), Groen = Weide/akkervogels (W). De stipgrootte staat voor het aantal jaren waarin het proefvlak in de periode 2006-15 onderzocht is.

Figuur 2. Aantal in 2015 getelde BMP-proefvlakken per district.

Voor de in de Sahel overwinterende soorten was de winter van 2014/15 niet erg gunstig: de neerslaghoeveelheden lagen ruim onder het gemiddelde.

Winnaars en verliezers

Veertien soorten behaalden in 2015 de hoogste score sinds 1990. Daaronder opvallend veel bosvogels als Grote en Kleine Bonte Specht, Boomklever en Boomkruiper. Tien soorten deden het sinds 1990 niet eerder zo slecht. Met soorten als Patrijs, Fazant, Scholekster, Grutto en Zomertortel in dat rijtje is het accent op weide- en akkerland niet over het hoofd te zien.

Trekstrategie

Van de 29 in het BMP gevolgde soorten die bezuiden de Sahara overwinteren deed 45% het in 2015 slechter dan in 2014. Bij de noordelijker overwinterende soorten was dat slechts 25%. Een opvallend verschil, waarbij de vrij droge winter in de Sahel ten dele kan meespelen.

Over de periode 1990-2015 houden toe- en afnames bij zowel Afrika-trekkers als Europese overwinteraars elkaar in evenwicht. In de afgelopen tien jaren, 2006-2015, deden de Afrika-gangers het relatief goed, met 15 toenemende soorten tegen 7 afnemende. Bij zes van die afnemende soorten is dit onderdeel van een langjarige daling: Zomertaling, Boomvalk, Grutto, Zomertortel, Tuinfluiter en Fitis.

Lange termijn en jaareffecten

Het aantal soorten dat op de langere termijn (1990-2015) toeneemt (48), is vrijwel gelijk aan het aantal met een dalende trend (51). Wellicht tekenend voor de snelle veranderingen in onze broedvogelbevolking is dat de trend van slechts 11 soorten als stabiel wordt beoordeeld.

Ook bij een vergelijking met 2014 zijn er ongeveer even veel soorten met hogere (37) of juist lagere aantallen (34); bij de rest zijn de verschillen gering.

We halen een paar opvallende groepen voor het voetlicht.

Lange termijn negatief, 2014-15 eveneens

Zomertaling, Slobeend, Boomvalk, Patrijs, Scholekster, Grutto, Wulp, Houtduif, Zomertortel, Koekoek, Ransuil, Graspieper, Tuinfluiter, Fitis, Huismus, Kleine Barmsijs

Meer dan de helft van de grootste zorgkindjes huist vooral in agrarisch gebied. Ronduit schrikbarend is de ontwikkeling van de Patrijs, die ten opzichte van het al niet florissante 2014 met nog eens 28% afnam en ten opzichte van 1990 met 90% (!) gedaald is. Hoogste tijd om de in het kader van het agrarisch natuurbeheer gemaakte

plannen in de praktijk te brengen. Anders lopen we het risico dat de Patrijs, net als in Zwitserland en delen van Duitsland, werkelijk met uitsterven bedreigd wordt.

Uitsterven zal de Fitis wel niet, maar deze karaktervogel van (duin)struweel en jong bos neemt wel al jaren af. Factoren in de Afrikaanse overwinteringsgebieden en onze veranderende broedhabitats kunnen meespelen, wellicht ook klimaatverandering. De afname is het grootst in bossen, waar geschikte habitat (jonge aanplant, dichtgroeende kapvlaktes) steeds minder beschikbaar is. De trend op de heide is positiever, die in de duinen houdt het midden tussen bos en heide.

Lange termijn negatief, 2014-15 echter positief

Fuut, Torenvalk, Waterhoen, Meerkoet, Kievit, Watersnip, Zwarte Specht, Witte Kwikstaart, Heggenmus, Grote Lijster, Spotvogel, Fluiter, Grauwe Vliegenvanger, Staartmees, Zwarte Mees, Sijs

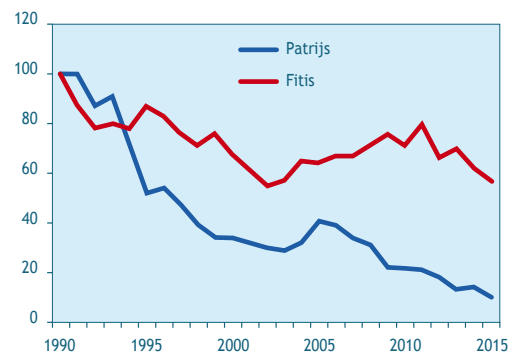
Een aantal soorten neemt op de lange termijn af, maar deed het in 2015 beter dan in het jaar ervoor. Dit geldt onder meer voor enkele weidevogels, zoals de Kievit. Voor het eerst sinds midden jaren negentig is de Kievit twee jaar achtereen niet verder afgenomen. De iets gunstiger cijfers zijn vooral te vinden op de noordelijke zeekei; op de zandgronden en in het rivierengebied werd geen toename gemeld.

De Spotvogel nam vooral tussen 1990 en 2000 flink af. Sindsdien heerste stabilisatie met een recente neiging tot enig herstel. Klimaatverandering zal naar verwachting leiden tot een noordelijke verschuiving van het verspreidingsgebied. Op de Nederlandse zandgronden is de trend van de Spotvogel in het noorden inderdaad wat gunstiger dan in het zuiden. In Laag-Nederland is dit echter niet terug te zien.

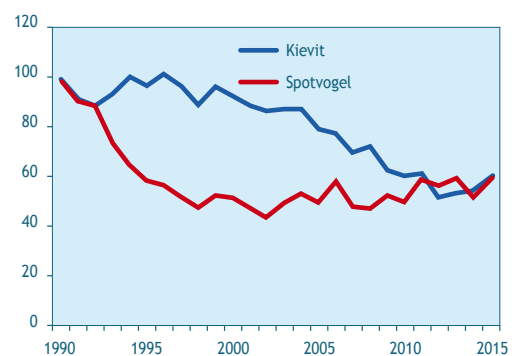
Lange termijn positief, 2014-15 echter negatief

Bergeend, Kuifeend, Havik, Groene Specht, Sprinkhaanzanger, Snor, Rietzanger, Grasmus, Tjiftjaf, Bonte Vliegenvanger, Pimpelmees, Kruisbek, Geelgors

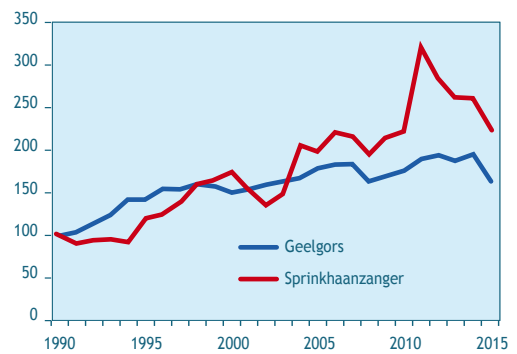
Enkele soorten met een langjarig gunstige aantalsontwikkeling namen af ten opzichte van 2014. Bij Bergeend en Geelgors (alleen bossen op hoge zandgronden) lijkt sprake van een tijdelijk dipje. Havik en Sprinkhaanzanger vertonen al enkele jaren achtereen een landelijke afname. Bij de Sprinkhaanzanger lijkt het een terugkeer naar een gemiddeld populatieniveau, na de forse piek in 2011. De Havik neemt al langer af op de hoge zandgronden, vooral in het noorden en midden des lands, terwijl de

Figuur 3. Patrijs en Fitis, trend in Nederland, 1990-2015 (index, 1990=100).

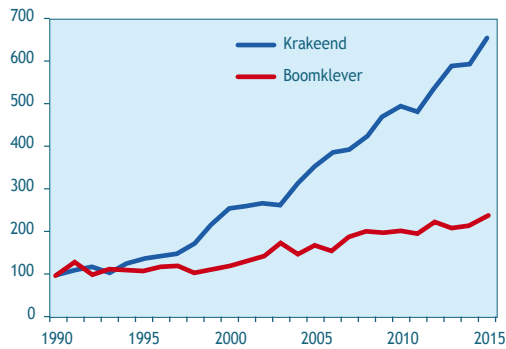

Figuur 4. Kievit en Spotvogel, trend in Nederland, 1990-2015 (index, 1990=100).

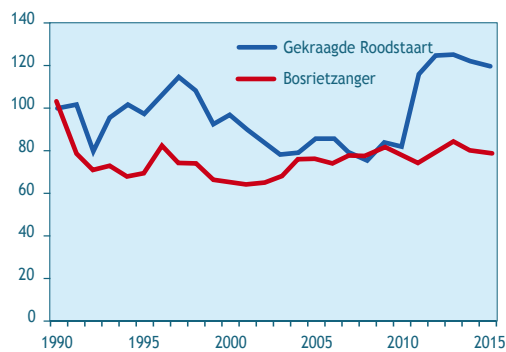

Figuur 5. Geelgors en Sprinkhaanzanger, trend in Nederland, 1990-2015 (index, 1990=100).

Sprinkhaanzanger -
Menno van Duijn/Agami

Figuur 6. Krakeend en Boomklever, trend in Nederland, 1990-2015 (index, 1990=100).

Figuur 7. Gekraagde Roodstaart en Bosrietzanger, trend in Nederland, 1990-2015 (index, 1990=100).

trend in West-Nederland positiever is. Dat klassieke Sahel-overwinteraars als Grasmus en Rietzanger onder deze categorie vallen, zal te maken hebben met de vrij droge omstandigheden in de Sahel in de winter van 2014/15.

Lange termijn positief, 2014-15 eveneens

Dodaars, Grauwe Gans, Krakeend, Kwartel, Waterral, Holenduif, Halsbandparkiet, Kleine Bonte Specht, Winterkoning, Goudhaan, Vuurgoudhaan, Boomklever, Boomkruiper, Groenling, Putter, Appelvink

De in Afrika overwinterende soorten ontbreken nagenoeg in deze groep. Stevig tegenwoordig zijn in eigen land overwinterende bosvogels als Kleine Bonte Specht, Boomklever en Boomkruiper. De toename van de Holenduif vindt vooral plaats in agrarisch Laag-Nederland, in bossen is de stand stabiel. Aan de steile opwaartse trend van de Krakeend lijkt nog geen einde te komen, maar de recente toename zit hem nu vooral in minder favoriet habitats als heide en agrarisch gebied op de hoge zandgronden. De Grauwe Gans neemt vooral nog toe in de duinen, op de hoge zandgronden en in stedelijk gebied. In het al eerder volgelopen rivierengebied neemt de soort nu licht af.

De stabielste vijf

Turkse Tortel, Gekraagde Roodstaart, Bosrietzanger, Gaai, Kauw

Verbazend weinig soorten zijn stabiel. Verwacht daarbij niet dat een soort sinds 1990 braaf elk jaar een score van 100 haalt in de trendgrafiek. Zo is de Bosrietzanger tussen 1990 en 2000 flink afgenomen. Sindsdien vind een licht herstel plaats, maar het peil van 1990 is nog niet in zicht. In het voor de soort belangrijke rivierengebied is de laatste jaren een daling te zien.

Nog veel bonter ziet de trend van de Gekraagde Roodstaart eruit. De deels door de omstandigheden in de Afrikaanse winterkwartieren bepaalde trend is grillig, met het voor veel Afrika-trekkers gunstige 2011 als uitschieter. Opvallend genoeg houdt de soort dat hoge peil aardig vast, terwijl andere soorten inmiddels weer flink lager scoren.

Tellers bedankt

De inspanningen van de BMP-ers moeten niet worden onderschat. Bij elkaar gaat het om ettelijke duizenden uren veldwerk per jaar. Hartelijk dank aan allen die hieraan een bijdrage geleverd hebben!

● **Jan-Willem Vergeer**
> sovon.nl/BMP

Nieuwe broedvogelhandleiding in de maak

Dit najaar verschijnt de nieuwe broedvogelhandleiding. Deze is nodig omdat de laatste editie van de 'oude' handleiding (2011) inmiddels bijna niet meer verkrijgbaar was. Bovendien zijn er de laatste jaren nieuwe ontwikkelingen geweest waardoor het inventariseren van broedvogels verandert.

De nieuwe handleiding wordt grotendeels toegeschreven op de manier van werken die steeds gebruikelijker wordt: met Avimap voor registratie in het veld en met Autocluster voor de uitwerking van resultaten tot aantallen territoria. Maar ook met deze nieuwe, digitale manier van inventariseren blijven spelregels van groot belang. Zaken als de verschillende onderdelen van het broedvogelmeetnet, bezoekschema's en essentiële begrippen als uitsluitende waarnemingen ontbreken dan ook niet in de nieuwe handleiding.

Voor wie liever met papier blijft werken, in het veld en achter het bureau, is een aparte pdf beschikbaar. Deze overlapt qua inhoud vrijwel geheel met de desbetreffende hoofdstukken in de oude handleiding. Bij enkele vogelsoorten worden de interpretatiecriteria aangepast op grond van nieuwe inzichten.